

Mivel a pluralista társadalomban sokan vesznek részt a politikai folyamatokban, a parlamenti könyvtáraknak nemcsak a képviselőket, a politikai pártokat és a parlamenti apparátust kell kiszolgálniuk, hanem a sajtó, a különféle érdekcsoportok képviselői, valamint a külképviseletek munkatársai is a parlamenti könyvtárak jogos használói közé számítanak. Ezenkívül a parlamenti könyvtár feladata, hogy megismertesse a választókkal a politikai döntéseket, tehát hozzá-

férhetővé kell tennie a parlament plenáris üléseinek, bizottsági üléseinek anyagát. Alkalmanként olyan információs anyagot is össze kell állítania, amely megismerteti az érdeklődőt a parlament kurrens tevékenységével.

A társadalom magas követelményeket állít a parlamenti könyvtárak elé. E dolgozat nemcsak a kelet-európaiakban kívánja ezt a tényt tudatosítani!

A szerző *Romanian Library Development: Past, Present and Future* (= *Library Review*, vol. 39. no. 4. 1990. pp. 41-44.) c. tanulmányát tömörítette: Fülöp Géza (Marosvásárhely).

A román könyvtárak fejlődése: múlt, jelen és jövő

Ian R. M. Mowat

Ian Mowat a Library Association és a British Council megbízásából járt 1990 februárjában Bukarestben, hogy tanulmányozza, miként lehetne a leghatékonyabban segíteni a román könyvtár-társadalmat. Cikkében tapasztalatairól számol be.

Másfél hónappal a forradalom után a város sajtóságos képet mutatott. A korábban olvasott újságcikkek és a bukarestiekkel folytatott beszélgetések már elárulták, hogy sok minden megváltozott. Szembetűnő volt a feszültség csökkené-

se. Az emberek, akik azelőtt kerülték az idegeneket, most keresik az alkalmat, hogy beszélgethessenek a külföldiekkel. A változások ellenére a régi rendszer nyomai a román társadalomban mindenütt észrevehetőek, s elegyednek a forradalom jegyeivel. A Központi Egyetemi Könyvtár kiégett épülete – amely a Szekuritáté és a hadsereg tűzpárbajának esett áldozatul –, a forradalom mártírjainak emlékére elhelyezett virágcsokrok és égő gyertyafüzérek, Ceausescu híveinek in effigie a fákra akasztott képei, a mindenütt jelenlevő katonák olyan társadalomról árulkodnak, amely még nem kötött békét önmagával.

Olyan társadalmi környezetben, amely egy évtized (valójában négy – a *töm. megj.*) rossz gazdálkodásának és a forradalomnak a következményeit szenvedti, a román könyvtárak látványa sokkoló hatással van a nyugati szemlélőre. Szinte olyan ez, mintha a sci-fi művek visszatérő kedvelt motívuma kelne életre: mintha egy más világba kerülnénk, amelyből hiányzik a való világ valamely megszokott, lényeges eleme. Ez az elem jelen esetben a számítógép. Tanulságos

volt látni, hogy egy viszonylag fejlett és sokoldalú kultúra hogyan boldogul egy olyan eszköz nélkül, amelyet nyugaton a könyvtári munka elengedhetetlen eszközének tekintenek. Valójában a számítógép hiánya csak egyik következménye a román könyvtárügy sokkal súlyosabb bajának, a külföldi kapcsolatok korlátozottságának. A nyolcvanas években nem tiltották be teljesen a külföldi kapcsolatokat, de a devizahiány és az a hivatalos politika, amely megakadályozta az emberek és eszmék cseréjét, rendkívüli mértékben gátolta a világszerte elterjedt eredmények alkalmazását. Ilyen nehézségek mellett nem az a csoda, hogy a román könyvtárosok nem tudtak lépést tartani a fejlődéssel, hanem az, hogy sikerült egy tartásban és szolgáltatásaiban felismerhetően európai rendszert fenntartaniuk és működtetniük, és olyan alternatív módszereket találniuk, amelyek a romániai helyzetben alkalmasak voltak az olvasók ellátására.

Ahol nem volt szükség devizára és a külföldi eszmék hozzáférhetőek voltak, a román könyvtárosok éppen olyan jól alkalmazták a legkorszerűbb eljárásokat, mint bárki más. A katalógizálás például mintaszerűen magas színvonalú (az ISBD-t alkalmazzák szabványként). A bukaresti Városi Könyvtár éppen olyan hozzáértéssel ápolja az olvasókkal a kapcsolatokat, s talál ki újszerű tevékenységeket, mint akármelyik angol közművelődési könyvtár (pl. ízlésesen díszített bevásárló tasakok a fiókkönyvtárak címével, a könyveket népszerűsítő rendszeres bábjáték előadások stb.). Az állomány konzerválását sem hanyagolják el, holott ez sok nyugati könyvtárnak is gyenge pontja. A fapalcokat például vegyszerekkel kezelik, hogy csökkentsék a tűzveszélyt. Egy másik dícséretes konzerválási eljárás nem a jó szervező munka eredménye, hanem a pénzhiány és a diktátori megalomán politika következménye. A forradalom előtt, hogy biztosítsák a kivételezett iparágak energiaellátását, a Ceausescu rendszer elrendelte, hogy a lakások hőmérsékletét 8 fok alatt kell tartani, a műhelyeket, irodákat pedig egyáltalán nem szabad fűteni. Még a forradalom után is, a szokatlanul enyhe februárban a fűtés egyelőre lehetséges minimális javításával a könyvtárakban csak olyan hőmérsékletet tudtak biztosítani, amely ideális ugyan a könyveknek, de semmi esetre sem elegendő emberi lények számára. A rétegesen öltözött, nagykabátban, kalapban dolgozó könyvtárosok látványa is jól példázza, milyen nagyfokú bátorságra és

odaadásra volt szükség az elmúlt évtizedekben a normális tevékenység minimális szintjének fenntartásához is.

A román nép büszke latin származására. A kontinuitás eszméje az építészetben is tükröződik, pl. a nyugat-európai látogatónak feltűnik a mindenütt megtalálható klasszikus stílusú épületek tömege, amelyeket ha Párizsban vagy Londonban látnánk, a múlt század közepére datálnánk. Ám Bukarestben kiderül, hogy zömük az 1930-as években épült. A lakóházépítés kétezer éves tervezési elveinek rákényszerítése a könyvtárépületekre kevésbé vonzó azok szemében, akiknek ilyen épületekben kell dolgozniuk. A megszorítások még fokozottabban érződnek azokban a könyvtárakban – és ez alól a legjelentősebbek sem kivételek –, amelyek egy egészen más célra emelt épületben működnek. A Nemzeti Könyvtár például a századforduló táján épült Tőzsdepalotában kapott helyet, a Városi Könyvtár központja pedig egy fantasztikus barokk palotában található. Sajnálatos módon még azok a könyvtárak is, amelyek erre a célra tervezett modernebb épületekben működnek, az anyagi hiánya miatt jóval a nyugaton elfogadható normák alatt működnek. Az ilyen környezetben dolgozó személyzetnek további nehézségekkel kell szembenéznie. A devizahiány és a belföldi beszerzéseket korlátozó rendelkezések miatt a felszerelés kétségbeejtően szegényes. A személyi számítógép a képzelet birodalmába vesző végén van annak a hiánycikk-listának, amely a fénymásoló berendezéseken, mikrofilmolvasón, elektromos írógépen át a hagyományos kézi írógépig, a másoláshoz szükséges papírig, sőt az írógép-szalagig terjed. Ezeknek a gyakorlati nehézségeknek a legyőzése olyan találékonyságot feltételez, amiben a legtöbb nyugat-európai – a több éves elméleti képzés és gyakorlat ellenére – alulmaradna. A román könyvtárosok mai nemzedéke alig részesülhetett elméleti képzésben. A korábban létezett könyvtárszakot ugyanis a kormány megszüntette, a Román Könyvtárosok Egyesülete pedig már évek óta haldoklik. (A könyvtárosképzés ősszel újraindult, s az egyesület is újjászületett. – a *töm.* megj.)

Az idősebb szakemberek közül még sokan részt vettek a szakképzésben vagy munkájuk során kellő tapasztalatra tettek szert annak pótlására. A forradalom után azonban bizonyos szempontból romlott a helyzet. 1989 decembere előtt a politikailag nem eléggé megbízható emberek

semmilyen szakmában sem számíthattak előmenetelre. A szerző nem tudta pontosan felmérni, hogy a könyvtáros szakmában milyen mérvű volt az elnyomás, de egy esetre felhívták a figyelmét, amikor is egy köztisztelőben álló és nagy gyakorlattal rendelkező könyvtárost lefokoztak kisegítőnek.

Ismerve a korábbi rendszer kegyetlenségét, nem meglepő, hogy a forradalom után kiebrudalták a vezető pozíciókból a múlt rezsim túlbuzgó híveit. Ennek viszont az lett a következménye, hogy éppen a legnagyobb gyakorlattal rendelkező – de kompromittált – könyvtárosokat távolították el és helyettesítették kevésbé tapasztalt emberekkel. A könyvtárakban a bizonytalanság és ellenségeskedés légköre alakult ki, mivel nem lehetett tudni, milyen lesz a kormány politikai arcéle. (Azóta alapos visszarendeződés ment végbe – a töm. megj.)

A személyzettel és épülettel kapcsolatos problémák nagyok, de legalább ekkorák az állományt illető bajok. Az elmúlt évtizedek román kiadványainak papírja nagyon rossz minőségű, várható élettartamuk nem túl hosszú. Az élettartamot sok esetben az emberi beavatkozás is lerövidítette. A bukaresti Központi Egyetemi Könyvtár történelmi részlegén például hosszú polcsorok állnak üresen, mert eltávolították a Ceausescu művek gyűjteményes kiadásának számtalan példányát és nagyon sok marxista beállítottságú művet.

A nagyobb könyvtáraknak gazdag gyűjteményük van régi külföldi anyagból, s valószínűleg annak köszönhetően, hogy a nyugati könyvtárak nagylelkűen értelmezték a csereegyezményeket. Néhány újabb európai és amerikai kiadvány is megtalálható bennük, de nagy a hiány referenz és tudományos művekben, s ezekre sürgős szükség volna. A hiányokat rövid idő alatt csak bőkezű külföldi segítséggel lehetne pótolni. Az első lépéseket már megtették: Franciaországból több, mint 100 000, Angliából kb. 250 000 kötet érkezett. Az adományok mére-

te azonban nehéz helyzetbe hozta az amúgyis túlterhelt katalogizálókat. A jövőben sokkal nagyobb szükség lenne pénzügyi segítségre, hogy a román könyvtárosoknak lehetőségük legyen saját maguknak kiválogatniuk a számukra legfontosabb kiadványokat.

Hogyan boldogultak a román könyvtárosok a nyugati kartársaik által nélkülözhetetlennek tartott eszközök, lehetőségek hiányában? Alternatív stratégiákat dolgoztak ki, amelyek, ha nem is pótolhatták a számukra elérhetetlen szolgáltatásokat, mégis lehetővé tették olvasóik ellátását. Az együttműködés, amelynek értéke ellenséges környezetben megnő, olyan területekre terjedt ki, mint a továbbképzés és a külföldi kiadványok beszerzése. Megfosztva a külföldi referáló kiadványoktól, a román könyvtárosok kidolgozták saját nagyon sokoldalú forrásait. A bukaresti Központi Egyetemi Könyvtár például egész sorozat referáló, index és szemle jellegű periodikumot ad ki.

A forradalom némi bizonytalanságot okozott. Később fog elválni, hogy az elszigeteltség idején kialakított szolgáltatások milyen mértékben maradnak fenn, miután az ország nyitottabbá válik. Ám a számítógépesítés irányába tett, korábban bizonytalan lépések, amelyeket a felszerelés és a képzés hiánya fékezett, máris felgyorsultak. Cselekvőképes egyesületek létrehozása, amelyek magukba foglalják például az oktatási intézmények könyvtárosaikat, hozzájárulna a változás felgyorsításához, s ahhoz, hogy közelítse a román könyvtárosokat a nyugati színvonalhoz.

Az első érzés, amely a látogatót Romániában hatalmába keríti, a csodálat a román kollégák iránt, akik szembesálltak a mostoha körülményekkel, hogy olvasóközösségüket szolgálják. Ám ezután egy nagyon fontos reflexió következik. A könyvtárügyben kibontakozó nemzetközi kapcsolatok és a személycserlehetősége igen fontos az ország teljesítményének fenntartásában és tökéletesítésében csakúgy, mint az élet bármely területén.